

พลวัตวัฒนธรรมในสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้

Cultural Dynamics among Muslim Society in Southern Border Provinces of Thailand

Received: November 17, 2022 ■ Revised: December 2, 2022 ■ Accepted: December 5, 2022

ไพชอล ดาโอ๊ะ*¹ นูมาน หะยีมะแซ*² อิสมาแอ กาเต๊ะ*³ มุหัมมัดตอลาล แกมะ*⁴

Phaison Da-oh, Numan Hayimasae, Ismail Katih, Muhammadtolal keama

¹ M.A. (Political Science) ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะรัฐศาสตร์. อีเมลผู้เขียนหลัก :

Phaison7886@gmail.com

M.A. (Political Science) Assistance Professor, Faculty of Political Science. Corresponding

Author Email: Phaison7886@gmail.com

² Ph.D. (Southeast Asian History), ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. อีเมล:

numan.h@psu.ac.th

Ph.D. (Southeast Asian History), Assistant Professor, Faculty of Humanities and Social

Sciences. Email: numan.h@psu.ac.th

³ Ph.D. (Islamic Studies), ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะวิทยาการอิสลาม. อีเมล:

ali_katih@hotmail.com

Ph.D. (Islamic Studies), Assistant Professor, Faculty of Islamic Sciences. Email:

ali_katih@hotmail.com

⁴ Ph.D. (Islamic Studies), ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา อีเมล:

muhammadtolan.k@yru.ac.th

Ph.D. (Islamic Studies), Assistant Professor, Faculty of Education, Yala Rajabhat

University. Email: muhammadtolan.k@yru.ac.th

*มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

*Prince of Songkla University, Pattani Campus

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมในสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เน้นศึกษาพัฒนาการและปัจจัยการเปลี่ยนแปลง รวมถึงศึกษาสภาพ ภูมิปัญญา และเพื่อเป็นแนวทางในการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีการศึกษา การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการวิจัยที่เริ่มจากการเก็บข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้องและการสัมภาษณ์โดยใช้คำถามแบบปลายเปิด ผู้ให้สัมภาษณ์ครอบคลุมนักวิชาการ เช่น คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด สถาบันการศึกษาอิสลาม นักเขียน เครือข่ายองค์กรประชาสังคม นักจัดรายการวิทยุ และโทรทัศน์ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่ได้สัมผัสกับประสบการณ์ตรง ข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลสำคัญ และนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและออกข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อประเด็นวัฒนธรรมของสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผลการวิจัย สังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการปฏิสัมพันธ์กับโลกภายนอกมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในฐานะที่เป็นเมืองท่าในอดีต และเป็นพื้นที่ชายแดนในปัจจุบัน จึงเปิดโอกาสทำให้เกิดเกี่ยวพันกันทางวัฒนธรรม ทั้งการปฏิเสธ การรับหรือซึมซับวัฒนธรรมและการผสมผสานจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของตนเอง ขณะที่วัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ก่อนในสังคมได้ค่อย ๆ ลดลงไปด้วยด้วยเหตุปัจจัยความขัดแย้งอย่างชัดเจนกับหลักการศาสนาอิสลาม ความไม่จำเป็นต้องนำมาใช้ในสถานการณ์ปัจจุบัน และกระแสการฟื้นฟูอิสลามในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ที่สัมผัสได้ในสังคมไทยทั้งในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และภาคกลางของไทย ขณะเดียวกันเงื่อนไขของรัฐธรรมนูญไทยที่ไม่ปิดกั้นเรื่องความเชื่อและศาสนา ความแตกต่างในรายละเอียดศาสนาและการตีความในเรื่องวัฒนธรรมจากพื้นฐานการศึกษาและแหล่ง

ที่ศึกษาต่างกันของนักการศาสนา ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของคนในพื้นที่ ทำให้มีผลต่อการคงอยู่ของบางวัฒนธรรมและย่อมมีส่วนต่อวิถีการดำเนินชีวิต

การนำผลวิจัยไปใช้ หน่วยงานรัฐและเอกชนสามารถนำผลการศึกษาเป็นแนวทางในการปรับตัวในการทำงานร่วมกับภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต่อกลุ่มแนวคิดต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไปในพื้นที่ชายแดนใต้ และทราบถึงการวางตัวเพื่อให้สามารถร่วมงานกับกลุ่มคนที่มีความต่างทางแนวคิดในพื้นที่ชายแดนใต้ได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: พลวัต วัฒนธรรม สังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้

Abstract

Objectives: This research aims to study cultural dynamics among Muslim society in the southern border provinces emphasis on development and change factors as well as to study the current status and to serve as a guideline for collaboration between the government and the people in the southern border provinces.

Methodology: This research is qualitative research. The researcher has established a research approach that starts with collecting relevant documents and interviews using open-ended questions. The interviewees covered academics such as the provincial Islamic committees, Institute of Islamic studies, writers, network of civil society organizations, radio and TV presenters, experts, and people with direct experience. The information obtained will be important and used analyzed data by means of descriptive analysis and issue policy recommendations to government agencies concerned with cultural issues of Muslim society in the southern border provinces.

Research Findings: The Muslim society in the southern border provinces has a mix of cultures from the past to the present from many factors, for example, Patani in the past was a port city traded with international merchants. The entry into Islam is a part of cultural integration. Even with the adoption of Islam, the Hindu-Brahmin culture remains. Pre-Islamic past to the present and finally, globalization and local people studying abroad. It is part of the change in lifestyle Including various belief concepts from the affecting Muslims in the area, there are many different

concepts and differences in each group of Islamic concepts, having difficulty in interacting with different outsiders.

Contribution: The government and private agencies can use the results of the study as a guideline for adaptation in working with the people's sector in the southern border provinces with different groups of Islamic concepts in the southern border areas and to know the positioning and enable to work properly with people with different in the southern border Provinces.

Keywords: Dynamic, Culture, Muslim society in Southern border provinces

บทนำ

สถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ดำเนินมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547 จนถึงปัจจุบันได้ดำเนินมายืดเยื้อ ต่อเนื่อง และยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนว่าจะสงบโดยง่ายในระยะเวลาอันใกล้ แต่ละปีรัฐมีการตั้งงบประมาณมหาศาลเพื่อนำมาแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ทั้งการเมือง ความมั่นคง เศรษฐกิจ การศึกษา และสังคม-วัฒนธรรม สะท้อนถึงการแก้ปัญหาโดยการใช้งบประมาณอย่างเดียวไม่สามารถที่จะแก้ปัญหาได้ ทั้งนี้เนื่องจากในพื้นที่ที่มีความต่างทางชาติพันธุ์ ศาสนา วัฒนธรรม ประสบการณ์ในอดีต และพื้นฐานความคิดความอ่าน การแก้ปัญหาความไม่สงบ จำเป็นต้องคำนึงถึงมิติต่าง ๆ และบูรณาการการทำงานให้มากที่สุดและการใช้หลักคิด เข้าใจ เข้าถึงและพัฒนาในทุกมิติการพัฒนาอย่างแท้จริง

พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีความแตกต่างจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศไทย โดยเฉพาะด้านชาติพันธุ์และศาสนา ความเป็นชาติพันธุ์มลายูแสดงออกมาทางคติความเชื่อและการปฏิบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะทั้งในเรื่องอาหาร การแต่งกาย ภาษา ที่อยู่อาศัย วิถีความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวและในชุมชน การน้อมรับในศาสนาอิสลามของคนในพื้นที่ที่ดำเนินมาเป็นเวลามากกว่า 5 ศตวรรษ ที่พยายามผสมผสานกับองค์ประกอบทางชาติพันธุ์ ทำให้ตัวคนในพื้นที่นี้จะมีกรอบความคิด และการปฏิบัติที่มีฐานมาจากชาติพันธุ์มลายูและศาสนาอิสลามเป็นสิ่งสำคัญ สิ่งที่ซับซ้อนมากกว่าการนับถือศาสนาอิสลามก็คือยังมีรายละเอียดทางความเชื่อและการปฏิบัติที่แตกต่างกันด้วยความแตกต่างในด้านการตีความตัวบท ซึ่งแน่นอนว่ารวมไปถึงประเด็นเรื่องวัฒนธรรมด้วย

ความแตกต่างในแนวคิดความเชื่อและการปฏิบัติของมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดก็คือ 3 แนวคิดหลัก คือ แนวคิดดั้งเดิม หรือ อาซฮิเราะห์ (Asyairah) แนวคิดซาลาฟีย์ (Salafi) และ ญามาอะห์ ตับลิก (Jamaah Tabligh) 3 แนวคิดอิสลามนี้มีรายละเอียดการตีความศาสนาและวัฒนธรรมที่ต่างกัน ซึ่งถือเป็นประเด็นปลีกย่อยที่รัฐยังไม่ได้ทำความเข้าใจ และบางครั้งอาจมาซึ่งการเข้าใจผิด หรือ การดำเนินนโยบายที่ผิดพลาด ความเป็นตัวแทนของชาติพันธุ์มลายูใน

พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลและองค์ความรู้เหล่านี้ด้วย จะทำให้การดำเนินนโยบายทิศทางการพัฒนาในพื้นที่จะสามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและแก้ปัญหาอย่างครอบคลุม และใช้ฐานความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหา

แนวทางการแก้ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผ่านมาได้ดำเนินการในหลากหลายรูปแบบ และเกือบทุกหน่วยงานของรัฐ ภายใต้งบประมาณมากน้อยตามกรอบยุทธศาสตร์ แต่การดำเนินโครงการต่าง ๆ บ้างก็ดำเนินไปด้วยดี บ้างก็ไม่มีประสิทธิภาพ ในทางกลับกันกลับกลายเป็นการต้อยอดปัญหาที่มีอยู่แล้ว

จากหลาย ๆ ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินโครงการ หรือ การกระทำการโดยประมาท โดยพลการ หรือไม่พลการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานใดและทำงานในระดับใดที่ถือว่าโดยภาพรวมไม่สามารถเข้าถึงและสื่อถึงผู้คนในพื้นที่ได้อย่างสมบูรณ์ สะท้อนให้เห็นถึงการดำเนินโครงการและแก้ปัญหาไม่ตรงจุด หรือยังขาดความเข้าใจที่ถูกต้อง ความเข้าใจในลักษณะของพื้นที่ที่มีความแตกต่างนี้ถือว่าสำคัญยิ่งและส่วนหนึ่งที่ยังขาดความรู้ที่ถูกต้องก็คือเรื่องของศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมที่ยึดถือโดยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ความเข้าใจว่ามุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีแนวทางการยึดถือและปฏิบัติในหลักการศาสนาเป็นแนวทางเดียวกันทั้งหมดถือว่าเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง

ด้วยพื้นฐานทางศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากอดีตของจังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐจะใช้มาตรฐานเดิมในการแก้ปัญหา อาจจะไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างครอบคลุม หรือไม่ตรงจุดหมาย หรืออาจนำบุคคลหรือตัวแทนทางศาสนาที่ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่เป็นปรากฏการณ์ในสังคมมุสลิม การศึกษาเรื่องพลวัตวัฒนธรรมในสังคมมุสลิมในพื้นที่นี้จะเน้นวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตด้วยปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ รวมถึงการนำศาสนามาใช้เป็นบรรทัดฐานในการตัดสินใจรับ หรือไม่รับ หรือวางตัวเป็นกลางต่อวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้หนึ่งที่มีความสำคัญต่อการเข้าใจและการนำเสนอนโยบายต่าง ๆ อย่างเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา

ในบทความวิจัยนี้เป็นบทสรุปของการวิจัยที่ผ่านการเก็บข้อมูลโดยการรวบรวมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ วิเคราะห์สังเคราะห์ และสรุปผลการวิจัย ทั้งนี้เพื่อตอบโจทย์ปัญหาการวิจัยว่าวัฒนธรรมของมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง อะไรที่ยังคงสภาพ (existence) และอะไรที่หายไป (extinction) มีปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้วัฒนธรรมเหล่านั้นคงอยู่ หรือ หายไป และโจทย์วิจัยที่สำคัญ คือ การตีความศาสนาของแต่ละแนวคิดที่มีอยู่ในพื้นที่มีผลต่อการคงอยู่และหายไปของวัฒนธรรมมากน้อยแค่ไหน และอย่างไร จากคำถามเหล่านี้จะนำมาซึ่งความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และเหตุปัจจัยทางศาสนาผลกระทบ (impact) ต่อการคงสภาพมากน้อยแค่ไหน เมื่อผู้บริหารในพื้นที่ได้จัดทำนโยบายและนำไปใช้ จะได้เข้าใจคำตอบส่วนนี้และจะทำให้มีชุดความคิดที่จะนำไปสู่การตัดสินใจที่ดีกว่า และการแก้ปัญหาถูกต้อง และพัฒนาพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ดีขึ้น ในกรอบของวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการ ปัจจัยการเปลี่ยนแปลง และสถานภาพวัฒนธรรมในสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

บททวนวรรณกรรม

ความหมายและความสำคัญของวัฒนธรรม

คำว่า วัฒนธรรม หรือ culture นักปราชญ์แต่ก่อนเอาจคำบาลีว่า วัฒน รวมเข้ากับคำสันสกฤตว่า ธรรม เป็น วัฒนธรรม ในพจนานุกรมมติชน กล่าวไว้ว่า หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตและชนบประเพณีของสังคม แต่โดยทั่วไปคนมักเข้าใจแคบ ๆ ว่า หมายถึง ความมีระเบียบ ความสวยงาม ความเจริญ ที่ถูกกำหนดโดยชนชั้นสูงเท่านั้น

วัฒนธรรม เป็นเรื่องของความคิดและค่านิยมที่อยู่ร่วมกันมาพร้อมกับมนุษย์ โดยสั่งสมผ่านวิถีชีวิต ความคิด และมีการเรียนรู้กันและกัน ทั้งผ่านการแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมร่วมและถ่ายทอดมาจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง มนุษย์เมื่ออยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก กลายเป็นแบบแผนพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันเพื่อบรรลุเป้าหมายการได้อยู่ร่วมกัน และจากความคิดความเชื่อและค่านิยมที่เรียนรู้กันพัฒนามาเป็นจุดเน้น (Shared orientations) ของการที่คนในสังคม วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนเครื่องหล่อหุ้มร่างกายและประดับประดาคนและกลุ่มชนให้น่าดูชม วัฒนธรรมยังสามารถเป็นเกราะป้องกันการรุกรานทางความคิด ความรู้ ความเชื่อ ความศรัทธาจากภายนอกและเป็นการแสดงถึงการยืนยันและยืนหยัดในความเป็นตัวตนของกลุ่มชน ที่ผูกร้อยกลุ่มคนเข้าด้วยกันกับการดำรงอยู่ของความหลากหลาย (Sirikase, 2020)

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

ในเชิงทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เป็นสิ่งที่แยก กันไม่ออก เพียงแต่การมองการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นหน่วยที่ ย่อยกว่า เป็นเรื่องความ สัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งของหรือชุดความเชื่อที่มนุษย์ ประดิษฐ์ขึ้นมา การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในความหมายของการเปลี่ยนพฤติกรรม และการกระทำการทางสังคมอันสืบเนื่องจากความสัมพันธ์ทางสังคม ภายได้ โครงสร้าง บทบาท และสถานภาพทางสังคม แต่โดยทั่วไปแล้วคำสองคำไม่สามารถ แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด ทั้งนี้เพราะว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมกับ วัฒนธรรมมักเกิดขึ้นและดำรงอยู่ควบคู่กันเสมอในกระบวนการเปลี่ยนแปลง ท้ายที่สุดของการเปลี่ยนแปลงย่อมส่งผลต่อทั้งสังคมและวัฒนธรรมนั้น วัฒนธรรม สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์เพื่อความเหมาะสมและสอดคล้องกับ สภาพแวดล้อมแต่ละสังคมหรือแต่ละเรื่องราว องค์ประกอบร่วมของวัฒนธรรม จึง ต้องประกอบด้วยความเชื่อ ความคิดเห็นความเข้าใจ อุดมการณ์ต่าง ๆ ที่เป็น นามธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีรูปร่าง สามารถมองเห็น สัมผัสได้ โดยมี กลุ่มสังคมที่อยู่กับความเชื่อนั้น ๆ อย่างต่อเนื่อง (Kaewmoragot, 2017)

ในสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้มีรูปแบบของการการผสมผสานทางวัฒนธรรมกันมากและถือเป็นวิธีการเผยแผ่ศาสนาอิสลามที่ไม่ต้องการปะทะกับวัฒนธรรมของผู้คนในพื้นที่ มีผลดีต่อการขยายตัวของศาสนาอิสลามในสังคมมลายู แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การผสมผสานทางวัฒนธรรม คือ กระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้คนต่างเชื้อชาติ ศาสนา และมีมรดกทางวัฒนธรรมต่างกัน เมื่ออาศัยร่วมกันอยู่ในพื้นที่เดียวกัน มีการเชื่อมต่อปฏิสัมพันธ์และการรับเอาวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน จนเกิดการผสมผสานในลักษณะต่าง ๆ ทำให้มีวิถีชีวิตที่เหมือนกัน อันส่งผลสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติ (แหล่งเดียวกัน)

กระแสโลกาภิวัตน์

ประเด็นของโลกาภิวัตน์ที่เกี่ยวกับเรื่องวัฒนธรรมนั้น ย่อมมีความเชื่อมโยงอย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องจากการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่ผ่านระบบการสื่อสารและคมนาคมสมัยใหม่ ทำให้การถ่ายเทวัฒนธรรมจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งดำเนินไปอย่างรวดเร็ว เช่น กรณีของวัฒนธรรมเกาหลีที่ปัจจุบันสามารถเข้าไปสร้างอิทธิพลทางความคิด การแต่งกาย และเทคโนโลยีไปยังสังคมโลกทั้งในเอเชีย อเมริกาและยุโรป ดังนั้นกระบวนการโลกาภิวัตน์นั้นย่อมทำให้เกิดความคล้ายคลึงและความกลมกลืนทางวัฒนธรรม ซึ่งความเป็นไปได้ทั้งวัฒนธรรมตะวันตกแพร่ไปสู่ประเทศตะวันออกหรือในทางกลับกัน แต่ส่วนใหญ่อิทธิพลทางวัฒนธรรมมักถ่ายทอดมาจากโลกที่พัฒนาแล้วมายังโลกที่สามหรือประเทศกำลังพัฒนา

ในกรณีของสังคมมุสลิมชายแดนภาคใต้ก็เห็นทางอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์นี้ไม่ได้เช่นเดียวกัน กระแสโลกาภิวัตน์มีอิทธิพลครอบคลุมวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ มากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องวัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการบริโภค รวมถึงค่านิยมทางสังคม ที่กระแสโลกาภิวัตน์สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในสังคมมุสลิมชายแดนใต้ได้ งานวิจัยของ Jittiyaphan (2007) ได้ศึกษาอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนจากหลักการศรัทธาของเยาวชนไทยมุสลิมในอำเภอเมืองจังหวัดยะลา พบว่า ผลของกระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลให้พฤติกรรมของเยาวชนไทยมุสลิมในอำเภอเมืองจังหวัดยะลาเบี่ยงเบนไปจากหลักศรัทธาศาสนา

และมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมในลักษณะที่เบี่ยงเบนจากหลักศรัทธามากขึ้นด้วยในอนาคต

หากมองสภาพความเป็นจริงของสังคมมุสลิมชายแดนใต้ที่มีลักษณะวัฒนธรรมที่แข็ง เปลี่ยนแปลงได้ยาก อีกทั้งเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมยึดโยงกับหลักการศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมกลุ่มชนเดิมด้วยแล้ว นับว่ากระแสโลกาภิวัตน์เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างสูงที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแม้ว่าวัฒนธรรมใหม่ที่รับมาจะมีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับกับวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมก็ตาม หากมองในแง่วัฒนธรรมการแต่งกายจะเห็นได้ว่าการแต่งกายของผู้คนในสังคมมุสลิมปัจจุบันมีลักษณะที่จะเป็นไปตามกระแสแฟชั่นในช่วงนั้น ๆ บางครั้งแฟชั่นการแต่งกายแบบใหม่ก็อาจจะถูกปรับเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะสมกับกฎข้อบังคับเรื่องการแต่งกายตามหลักการศาสนาอิสลาม

ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้

ด้วยสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้มีรายละเอียดการตอบสนองต่อวัฒนธรรมที่ได้สัมผัสแตกต่างกันออกไปในแต่ละช่วงสมัย ขึ้นอยู่กับปัจจัยแนวโน้มการตอบรับวัฒนธรรมในภูมิภาคเดียวกันเป็นเช่นไร สถานการณ์ทางสังคมและการเมืองและปัจจัยการตีความศาสนาซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญภายหลังจากศาสนาอิสลามเป็นที่นอมนับ ดังนั้นการจะรับหรือไม่รับ หรือในรูปแบบของการผสมผสานทางวัฒนธรรมก็จะขึ้นอยู่กับปัจจัยเหล่านั้น จึงมีความเป็นไปได้ทั้งการรับเอามาทั้งหมด หรือการรับมาบางส่วนแล้วผสมผสานกับวัฒนธรรมที่มีอยู่เป็นเนื้อเดียวกัน เช่น วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับกิจกรรมโดยธรรมชาติของมนุษย์อย่างการเกิด ตาย การสร้างบ้าน การทำเกษตรกรรม และการประกอบอาชีพ วัฒนธรรมบางอย่างก็ปฏิเสธวัฒนธรรมจากภายนอกโดยสิ้นเชิง (Bualuang, 2012) ในชุมชนที่ห่างไกลตัวเมืองชุมชนพยายามรักษาวัฒนธรรมที่เคยปฏิบัติมาตั้งแต่ยุคก่อนอิสลาม แม้กระแสการตื่นตัวอิสลามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เริ่มปรากฏในช่วงทศวรรษ 2510 มา แต่ไม่ได้เกิดขึ้นอย่างครอบคลุมและเป็นเนื้อเดียวกัน (Unno, 2011)

มิติทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่แห่งความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ซึ่งดินแดนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเมืองท่าที่มีชื่อเสียงและมีความเจริญก้าวหน้าทางการค้า มีพ่อค้าจากชาวตะวันตกและตะวันออกจำนวนมากเข้ามาทำการค้าเป็นเวลาช้านาน ส่งผลให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชนพื้นเมืองและกลุ่มชนภายนอก โดยส่วนใหญ่แล้วได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมของแต่ละศาสนา เช่น ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม เป็นต้น (Rattanamanee, 2007)

นอกจากนี้พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เดิมเป็นที่ตั้งของอาณาจักรโบราณคือ อาณาจักรลังกาสุกะ ซึ่งอาณาจักรดังกล่าวได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ต่อมาเมื่ออาณาจักรศรีวิชัยได้แผ่ขยายอิทธิพลเข้าสู่อาณาจักรลังกาสุกะ ทำให้ศาสนาพุทธแบบศรีวิชัยก็เข้ามามีอิทธิพลเหนือพื้นที่นี้ ต่อมาหลังจากย้ายเมืองและศูนย์กลางการปกครองไปตั้งอยู่ที่บริเวณมัสยิดกรือเซะในปัจจุบันและได้ทำการเปลี่ยนชื่อเมืองเป็นปาตานี ซึ่งเมืองดังกล่าวก็มีสุลต่านปกครองอยู่ ต่อมาเมื่อสุลต่านเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม ชาวเมืองก็หันมารับถือศาสนาอิสลามด้วยเช่นเดียวกัน ส่งผลต่อการรับเอาวัฒนธรรมอิสลามเข้ามา

นับจาก ค.ศ. 1785 เป็นต้นมาปาตานีหรือสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันพ่ายแพ้สงครามต่อสยามและถูกผนวกรวมดินแดนให้อยู่ภายใต้อาณานิคมของสยาม วัฒนธรรมบางอย่างของสังคมปาตานีก็เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นผลจากนโยบายการบริหารการปกครองของสยามในแต่ละยุคสมัย โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางการเมือง การปกครองนอกจากยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรมด้านการศึกษา วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย เป็นต้น (Tuwaesidek, 2021)

การถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยามหรือประเทศไทยของดินแดนสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นอกจากจะส่งผลให้วัฒนธรรมด้านการเมืองการปกครองเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ยังส่งผลให้วัฒนธรรมทางการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปด้วย วัฒนธรรมทางด้านการศึกษาดั้งเดิมของสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้เดิมเป็น

ระบบการศึกษาแบบปอเนาะ กลายเป็นโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (Narongraksakhet & Hayimasae, 2010) นอกจากนี้แล้ววัฒนธรรมด้านการแต่งกายก็ยังได้รับผลกระทบและต้องเปลี่ยนแปลงไปบางช่วงเวลา โดยเฉพาะยุคของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรี ได้พยายามใช้นโยบายผสมผสานกลมกลืนคนไทยทุกเชื้อชาติในประเทศไทยเป็นหนึ่งเดียว จึงออกนโยบายเชื้อผู้นำชาติพันธุ์ โดยออกนโยบายรัฐนิยมบังคับคนไทยทุกเผ่า ทุกเชื้อชาติ ศาสนา ที่มีภาษาประเพณี วัฒนธรรม และศาสนาที่แตกต่างกัน ต้องปฏิบัติเหมือนกัน (Jensantikul, 2020) ส่วนวัฒนธรรมทางภาษาของสังคมมุสลิมก็ได้รับผลกระทบและต้องมีการเปลี่ยนแปลงด้วยเช่นเดียวกัน จากเดิมที่สถาบันการศึกษาใช้ภาษามลายูถิ่นในการเรียนการสอน เมื่อผนวกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสยาม การจัดการเรียนการสอนรวมถึงภาษาราชการก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้นในมิติของประวัติศาสตร์จะเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทำให้มีผลต่อการตอบสนองต่อวัฒนธรรมด้วยเช่นกัน

วิธีการศึกษา

งานวิจัยเรื่องพลวัตวัฒนธรรมของสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงกับสถานการณ์ปัจจุบัน มีวิธีการดำเนินการวิจัย เก็บข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการวิจัยที่เริ่มจากการเก็บข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์โดยการใช้คำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Questions) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ศึกษาวิจัยจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research)

การศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมพื้นฐานจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งถูกครอบคลุมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมลายู การตีความศาสนา และแนวคิดหลักที่มีอิทธิพลในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะผู้วิจัยจะได้รับจากการสืบค้นในห้องสมุดและ

สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในประเทศไทย และต่างประเทศ ทั้งที่มีอยู่ในรูปเล่ม และรูปเอกสารสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาใช้สำหรับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และการอภิปรายผลการวิจัย

2. การสัมภาษณ์โดยใช้คำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Questions)

เนื่องจากงานวิจัยมีความเกี่ยวข้องกับมุมมองต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม จึงจำเป็นต้องมีประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องเพื่อให้งานวิจัยครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้คำถามการวิจัยแบบปลายเปิดนั้น ตั้งคำถามที่เกี่ยวกับมุมมองที่มีต่อวัฒนธรรม การปรับเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อวัฒนธรรม ศาสนามีผลต่อการตัดสินใจในเรื่องวัฒนธรรมมากน้อยเพียงไร และสถานการณ์ของวัฒนธรรมในปัจจุบันเป็นเช่นไร มีวัฒนธรรมหลัก ๆ อะไรบ้างที่ยังคงมี กำลังจะหายไป และสาบสูญไปแล้วนั้นเกิดจากปัจจัยอะไรบ้าง เพราะเหตุใด จากประเด็นความเข้าใจและมุมมองต่อวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไปในสังคมมุสลิมนั้น จะมีแนวทางอะไรบ้างเสนอฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อการแก้ปัญหาความไม่เข้าใจในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีแนวทางอะไรบ้างทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลมาจากนักวิชาการ นักกิจกรรม และผู้รู้ทางศาสนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้

3. การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ในการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลประกอบการศึกษา คณะผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้สัมภาษณ์ตามความเหมาะสมที่จะให้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย และครอบคลุมสาระการวิจัยภายใต้กรอบของวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นหลัก ผู้ให้สัมภาษณ์ครอบคลุมนักวิชาการ (ในโครงสร้างหลักที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม เช่น คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด สถาบันการศึกษาอิสลาม นักเขียน และในโครงสร้างรองแต่มีบทบาทเกี่ยวกับอิสลาม เช่น เครือข่ายองค์กรประชาสังคม นักจัดรายการวิทยุ และโทรทัศน์) ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่ได้สัมผัสกับประสบการณ์ตรง ข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลสำคัญ นอกจากที่ได้รวบรวมจากเอกสารสำหรับการเก็บข้อมูลทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้คัดเลือกนักวิจัยผู้ช่วยที่มีความสามารถด้านภาษา

และการเรียบเรียงเป็นภาษาไทย จำนวน 1 คนติดตามการเก็บข้อมูลเพื่อความสะดวก และรวดเร็วในการได้มาซึ่งข้อมูลโดยเน้นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ ในระดับหนึ่ง

4. ออกเก็บข้อมูลภาคสนาม

การสัมภาษณ์โดยใช้คำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Interviews) โดยการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามที่ได้จัดเตรียมไว้ โดยการตั้งประเด็นคำถามแบบกว้าง ๆ เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถให้มุมมองที่ครอบคลุม และมีเวลาที่จะคิด วิเคราะห์ และการแลกเปลี่ยนความคิด และจุดประกายให้ผู้ให้ข้อมูลขยายความคิด และความเข้าใจต่อประเด็นคำถาม แต่ผู้วิจัยพยายามให้ผู้ให้ข้อมูลนำเสนอในรอบ ของวัตถุประสงค์การวิจัย รวมทั้งขออนุญาตบันทึกเทปการสนทนาพูดคุย โดยประเด็น คำถามจะเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยซึ่งประกอบด้วย 1) เพื่อศึกษามุมมอง วัฒนธรรมในสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เน้นศึกษาพัฒนาการและปัจจัย การเปลี่ยนแปลง รวมถึงศึกษาสถานการณ์ ณ ปัจจุบัน และ 2) เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

5. วิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) แยกตามประเด็นต่าง ๆ ที่ได้วางกรอบไว้ ทั้งนี้กรอบการนำเสนอในส่วนของผลการวิจัยประกอบด้วย พลวัตการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในสังคมมุสลิม จังหวัดชายแดนภาคใต้ มุมมองต่อวัฒนธรรมของกลุ่มแนวคิดหลัก และข้อเสนอแนะ การวิจัยและเชิงนโยบายต่อสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อประเด็นวัฒนธรรม และประเด็นที่เกี่ยวข้องที่เชื่อมโยงกับงานวิจัยชิ้นนี้

งานวิจัยเรื่องพลวัตความเข้าใจและการตีความศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมของสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงกับสถานการณ์ปัจจุบัน มีผลการวิจัย

วัฒนธรรมมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้รับการ สืบสาน เรียนรู้ สืบทอด ส่งต่อ บ่มเพาะและงอกเงย ในหมู่เหล่ามุสลิมผู้ศรัทธา ที่มาจากหลักการในศาสนาอิสลาม ที่ถูกประทานลงมาในรูปแบบของการดำเนินชีวิต พระเจ้าในศาสนาอิสลาม ได้กำหนดหลักศรัทธาและหลักการปฏิบัติ ได้อย่างครอบคลุมในทุกเรื่อง เริ่มตั้งแต่มนุษย์อยู่ในท้องมารดา การใช้ชีวิตในขณะที่มีชีวิตอยู่บนโลก จนถึงเวลาที่มนุษย์ได้รับการพิจารณาผลการใช้ชีวิตหลังความตายในหลุมฝังศพ

Bualuang (2012) ในงานวิจัยเรื่อง มิติวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และภาพอนาคต คืบสู่สันติจังหวัดชายแดนภาคใต้ นักวิชาการมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีให้ทัศนะว่า งานบุญและการละเล่นเป็นสิ่งที่คู่กับชุมชนนั้นมาตั้งแต่อดีตเพียงแต่นำหลักศาสนาอิสลามมาบูรณาการ ในบางกิจกรรมเป็นวิถีดั้งเดิมที่ตกทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมเก่าที่มีอิทธิพลพื้นฐานเป็นของวิถีฮินดู พราหมณ์ และความนิยมในสังคม เช่น งานบุญ งานแต่งงาน มีกิจกรรมบางประการที่เป็นลักษณะอิทธิพลของฮินดู พราหมณ์ เช่น การทำบายศรี (bunga sirih/Bunga Sirih) การป้อนข้าวเหนียวสี (ข้าว แดง เหลือง ที่เรียกว่า Jemput Semangat หรือ Makan Semangat) การแห่ขบวนช้าง ตลอดจนการตกแต่งประดับประดาสถานที่ด้วยดอกไม้และสีสันทันอย่างสวยงาม ตลอดจนการนั่งเก้าอี้คู่กันเหมือนกับงานนั่งบัลลังก์ (เกอรากัน/Kerajinan) ของบ่าวสาวในพิธีแต่งงาน และการละเล่นหรือการแสดงใดที่ล่อแหลมหรือขัดกับหลักการศาสนาจะถูกทิ้งไป เช่น มีสตรีแสดงร่วมกับบุรุษ การร้องรำทำเพลงในที่สาธารณะ ผู้ชมที่ไม่แบ่งสถานที่ระหว่างชายหญิง เนื้อหาที่นำเสนอเป็นเรื่องที่เชิดชวในเรื่องผู้ชาย ไม่สุภาพ อัจฉริยะา ถูกศาสนากล่าวหาใส่ร้าย

ผู้อื่น ฯลฯ ในหลักการศาสนาต้องการจะปกป้องและป้องกันเรื่องความผิดพลาดที่อาจจะเกิดขึ้นจากการแสดงหรือการละเล่นจึงได้กำหนดกรอบปฏิบัติให้ชัดเจน

วัฒนธรรมด้านการแต่งกาย เป็นวัฒนธรรมสำคัญที่ได้รับการวางกรอบโดยศาสนาอิสลามที่กำหนดรูปแบบของการแต่งกายที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับมุสลิมทั้งชายและหญิง ซึ่งมีทั้งข้อพึงปฏิบัติและข้อพึงละเว้น ทำให้สามารถชี้ได้ชัดว่าการแต่งกายของมุสลิมไม่ว่าจะอยู่ในพื้นที่ใดก็ต้องมีการแต่งกายในรูปแบบที่เป็นไปตามหลักศาสนา เช่นการคลุมฮิญาบของสตรี เพราะเป็นคำสอนของศาสนาที่กำหนดให้สตรีต้องปกปิดอวัยวะทุกส่วนของร่างกายให้มิดชิดยกเว้นใบหน้าและมือเท่านั้น ซึ่งเป็นการห้ามอวดสัดส่วนของร่างกาย และการให้เพศชายต้องปกปิดระหว่างสะดือถึงหัวเข่า รวมทั้งห้ามการสวมใส่เสื้อผ้าที่ทำจากไหมและทองคำ เป็นต้น

วัฒนธรรมด้านการแต่งงาน ชาวไทยมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวิถีปฏิบัติเรื่องการแต่งงานที่เป็นไปตามหลักคำสอนของอิสลามเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ พิธีการ นิกอฮฺ หรือ นิกะหฺ (อาจจะจัดขึ้นที่บ้านเจ้าสาวหรือบ้านเจ้าบ่าว) ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบการแต่งงานที่ศาสนากำหนด บางท้องถิ่นยังมีลักษณะ การตั้งขบวนแห่ขันหมากจะมีเครื่องขันหมาก เช่น ข้าวเหนียวเหลือง ไข่ต้ม ไก่ย่าง ตามประเพณีปฏิบัติ และมีงานจัดเลี้ยงในแบบมลายูที่ชาวบ้านเรียกกันว่า มาแกบูโละหรือกินเหนียว นิยมที่จะเรียกในภาษาอาหรับว่า งานวาละมะห์ ซึ่งหมายถึงงานฉลองสมรส

วัฒนธรรมด้านการละเล่นและการประดิษฐ์ เช่น มะโย่ง ดิเกร์ฮูลู ดิเกร์บา เฆาะ รองเง็ง ศิลปะการป้องกันตัวลีละ การประดิษฐ์กริช การวาดลวดลายบนเรือกอลและ และประดิษฐ์เรือกอลและจำลอง การสานเสื่อกระจูด เป็นต้นการเรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรมของผู้อื่น กลุ่มชน ศาสนิกอื่นสำคัญอย่างไร จากเนื้อหาข้างต้น เป็นเพียงบางส่วนของเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่เราเรียกกันว่า วัฒนธรรมมลายูมุสลิม วัฒนธรรมต่าง ๆ ของชาวไทยมลายูมุสลิมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต ตามกาลเวลา การสืบทอด ส่งต่อ จากรุ่นปู่ รุ่นพ่อมาสู่รุ่นลูกหลาน อาจจะ

มีการปรับเปลี่ยน ลดทอน ประยุกต์ตามสภาพเศรษฐกิจ สังคมและยุคสมัย บางส่วนอาจหลงลืม บางส่วนยังอนุรักษ์ ยืนหยัดอย่างเข้มแข็ง อีกทั้งชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ที่มีการแลกเปลี่ยนในทางวัฒนธรรมหรือที่เรียกว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) ไปมาหาสู่กัน การร่วมงานบุญ งานศพ การแต่งงานข้ามศาสนากัน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการเกิดการแลกเปลี่ยน การรับเอาวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่อยู่ใกล้เคียงกันหรือมีความสัมพันธ์ต่อกันเป็นเวลานาน ที่ทำให้รับเอาวิถีปฏิบัติของวัฒนธรรมอื่นที่ต่างจากตนเข้ามาปรับประยุกต์ เห็นได้ชัดเจนว่าการปฏิบัติตนด้านต่าง ๆ ของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในพื้นที่บางส่วน มีความคล้ายคลึงกันและในบางส่วนแตกต่างกันอย่างชัดเจน

สาเหตุการเปลี่ยนแปลง

จากการสัมภาษณ์สามารถสรุปได้ว่า แนวคิดต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ผ่านพ้นช่วงเวลาที่ยาวนาน และได้สั่งสมประสบการณ์ จนเกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นระยะ ๆ ซึ่งเป็นไปตามปัจจัยทั้งภายในและภายนอก หล่อหลอม ให้เกิดกลุ่มแนวคิดที่เป็นรูปลักษณะเฉพาะในพื้นที่นี้ ที่มีความเกี่ยวข้องกับลักษณะทางชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรม ดังนั้นทุกครั้งที่มีการเปลี่ยนแปลงการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป ล้วนมีสาเหตุมาจากทั้งภายในและภายนอก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ปัจจัยภายใน

ปัจจัยภายในเกิดจากการเปลี่ยนที่เกิดจากเหตุต่าง ๆ ทั้งภายในกลุ่มเอง ภายในกรอบสังคมชาวมลายูในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และปัจจัยต่าง ๆ ทาง การ และเศรษฐกิจภายในประเทศ ดังรายละเอียดแยกเป็นประเด็นปลีกย่อย ดังต่อไปนี้

1.1 การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

ประเทศเป็นประเทศที่ให้อิสระในการนับถือศาสนาและความเชื่อ จึงไม่แปลกที่หากจะมีกลุ่มแนวคิดใดก็ตาม ในประเทศถือว่าไม่ใช่ปัญหาตราบใดที่แนวคิด

นั้นไม่สร้างความแตกแยกในสังคม และการความรุ่มรวยภายในจนมีผลต่อความมั่นคงในประเทศ การเคลื่อนไหวของกลุ่มแนวคิดเองก็พยายามอย่างมากที่จะไม่สร้างเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่อการเผยแผ่แนวคิดของตน หรือ ในหลายกรณียังได้ประสานการทำงานร่วมกับหน่วยงานของรัฐด้วยดี หากกิจกรรมที่รัฐดำเนินการไม่ขัดแย้งกับหลักการศาสนา

ในทางการเมืองที่เห็นได้ชัดเจน ก็คือ การยกระดับความสามารถในทางการเมือง ในอดีตการยอมรับในการเป็นนักการเมืองมุสลิม เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก แต่มีแนวโน้มที่เปลี่ยนไป นักการเมืองมุสลิมในระดับชาติมีมากขึ้นด้วยการสนับสนุนจากผู้คนในพื้นที่จากกลุ่มแนวคิดที่หลากหลาย นอกจากนี้นักการเมืองเหล่านั้น มีความสนใจในประเด็นทางศาสนามากขึ้น ไม่ได้จำกัดกรอบแค่การจัดทำโครงการพื้นฐานเท่านั้น

1.2 บทบาทของผู้รู้ปาดานี

บทบาทและท่าทีของผู้รู้ทางศาสนาก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากผู้รู้ถือเป็นต้นแบบในสถานศึกษาและสังคม การเปลี่ยนแปลงมุมมอง ทศนคติ พฤติกรรม การแต่งกาย และการพูดจา นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในสังคมด้วย ปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดเจน เช่น กรณีของการแต่งกายในสังคมมุสลิมในพื้นที่ โดยเฉพาะชุดการแต่งกายเพื่อประกอบอบัติฮะยี ในอดีตการแต่งกายมักเป็นการแต่งกายแบบมลายู กล่าวคือ เสื้อมลายู (ตะโล๊ะบือลางอ) และใส่โสร่ง แต่เมื่อแนวคิดชาลาฟิยัและญามาอะฮ์ดับลิซ เข้ามาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว รูปแบบการแต่งกายมีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งที่เป็นการแต่งกายแบบอาหรับและปากีสถาน รวมถึงการแต่งกายแบบสากลซึ่งถูกนำเข้ามาผ่านการปฏิสัมพันธ์กับศาสนิกอื่นในสถานที่ทำงานหรือสถานที่อื่น ๆ ที่จำเป็นต้องแต่งกายเข้ากับสถานการณ์และท่าทีของผู้รู้ไม่ได้มีทศนคติที่แย้งกัน

ในเรื่องของการแต่งกายผู้รู้บางท่านยังมีการแต่งกายแบบสากล ในขณะที่ยังสามารถรักษาสถานะในฐานะที่เป็นผู้รู้ทางศาสนาโดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่เป็นอาจารย์

หรือ เจ้าหน้าที่รัฐอื่น ๆ ที่มีพื้นฐานการศึกษาทางศาสนา อีกทั้งตามทัศนะของกลุ่มแนวคิดชาลาฟีย์เรื่องการแต่งกายไม่ได้แสดงความขัดแย้งกับการแต่งกายแบบสากลหรือการแต่งกายแบบใดเป็นการเฉพาะ แต่การแต่งกายต้องแสดงถึงการถ่อมตน ไม่ฟุ้งเฟ้อ ถูกต้องตามหลักการ และเหมาะสมกับกาลเทศะ ประเด็นการแต่งกายจึงไม่ใช่สิ่งที่มีการถกเถียงมากนัก

1.3 การปฏิสัมพันธ์กับวัฒนธรรมภายในประเทศ

ประเทศที่ให้อิสระในการนับถือศาสนาและความเชื่อ และคนไทยส่วนใหญ่เปิดกว้างในการปฏิสัมพันธ์กัน การเป็นพลเมืองในประเทศไทยที่มีคนส่วนใหญ่ไม่นับถือศาสนาอิสลาม จำเป็นต้องมีการปรับตัว ให้เข้ากับกาลเทศะ และสถานการณ์วัฒนธรรมบางอย่างที่มีในสังคมไทยจากแต่ก่อนที่คนส่วนใหญ่ไม่ยอมปฏิบัติตามและไม่มีทางออก เริ่มมีการปรับขึ้นเรื่อย ๆ จากข้อเสนอแนะและการปฏิบัติของผู้รู้ในกลุ่มแนวคิดต่าง ๆ เช่น กรณีการยกมือไหว้ การทำงานร่วมกับศาสนิกอื่นอย่างสันติ การร้องเพลงและการยืนตรงเคารพธงชาติ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ยากในยุคสมัยก่อนแต่ท่าทีของผู้รู้มีการผ่อนปรนมาก จึงถือเป็นเรื่องที่สามารถกระทำได้

2. ปัจจัยภายนอก

ปัจจัยภายนอกเกิดจากการไหลเข้ามาของแนวคิดและความเชื่อผ่านการศึกษาในต่าง ประเทศ กรณีของแนวคิดชาลาฟีย์ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษามาจากประเทศซาอุดีอาระเบีย รวมถึงบางส่วนที่สำเร็จจากประเทศอินเดีย ส่วนแนวคิดญามาอะฮ์ดับลีสได้รับอิทธิพลจากแนวคิดจากประเทศอินเดียผ่านชาวอินเดียที่เดินทางมาเผยแพร่แนวคิดในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ปัจจัยภายนอกยังเกิดจากการสนับสนุนทางการเงินให้กับกลุ่มแนวคิดต่าง ๆ โดยเฉพาะในสายชาลาฟีย์ในรูปของการรับการสนับสนุนการสร้างศาสนสถานและสถานศึกษาหรือทุนการศึกษาอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนการจัดทำตำรา หนังสือ รวมถึงการแปลเอกสารเป็นภาษาไทยและมลายู

กระแสโลกาภิวัตน์ ความไร้พรมแดนของการเชื่อมต่อกัน เป็นหนึ่งในปัจจัยที่เป็นพลวัตที่ทำให้สังคมมุสลิมในชายแดนได้เปลี่ยนแปลงจากเดิม ส่งผลต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่แห่งนี้ อย่างเช่นการแต่งกาย จากที่ผ่านมามเคยนุ่งผ้าใส่รงในชีวิตประจำวัน ทำให้ลดน้อยลงและในอดีตสุภาพสตรีไม่ได้คลุมผมอย่างมิดชิดแต่ ณ ปัจจุบันน้อยครั้งที่จะได้เห็นการคลุมผมในลักษณะครึ่งศรีษะ หรือเสื้อคลุมของสตรีจากที่ผ่านมามีได้มีสีสันมากมาย ณ ปัจจุบันสามารถเลือกรูปแบบที่หลากหลาย สีสัน สวยงาม เป็นที่ดึงดูดของหนุ่มสาวในการที่จะสวมใส่ ส่งผลต่อทัศนะมุมมองต่อการแต่งกายในรูปแบบเหล่านั้น ไม่ได้เป็นความล้าสมัยอีกต่อไป แหล่งที่มาของ เทรนด์ เสื้อผ้าเหล่านี้ มาจากตะวันออกกลางและประเทศอินโดนีเซีย ส่วนหนึ่งของอิทธิพลเหล่านี้ผ่านเข้ามาในรูปแบบสื่อออนไลน์และการเชื่อมต่อของมนุษย์ที่เป็นลักษณะไร้พรมแดน

ปัจจัยต่อมาก็มีส่วนเกี่ยวของของโลกาภิวัตน์เช่นกัน คือศักยภาพของคนในพื้นที่สามจังหวัดในการที่ไปท่องเที่ยวและการค้ากับต่างประเทศมีมากขึ้น พื้นที่ส่วนใหญ่ที่เลือกเป็นเป้าหมายในการเดินทางในการท่องเที่ยวและการค้าขายนั้น ส่วนมากแล้วจะเป็นประเทศมุสลิม ทำให้เกิดการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมมากขึ้น

ปัจจัยภายนอกต่อมาก็คือการได้รับอิทธิพลจากปัญญาชนในพื้นที่ชายแดนภาคใต้ที่ออกไปศึกษาต่างประเทศ คนเหล่านี้เวลากลับมาสู่ภูมิภาคได้นำความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาเผยแพร่ให้กับคนในพื้นที่โดยส่วนใหญ่เป็นครูสอนศาสนา คนเหล่านี้ไม่เพียงแค่นำองค์ความรู้อย่างเดียวยังได้นำวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ ๆ ทำเป็นแบบอย่างให้กับประชาชนในพื้นที่ได้เห็น เช่นการเลือกใส่เสื้อผ้าในการแต่งกายและรูปแบบการดำเนินชีวิต คำสอนนั้นในบางครั้งขัดกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ที่เคยปฏิบัติกันมา อย่างเช่น การทำขวัญหมากในช่วงงานแต่งงาน หรือ เลี้ยงข้าวเหนียวสามสี เหลืองแดง ขาว เพื่อทำขวัญ หรือจัดเลี้ยงบนสุสาน หรือการบูชาต้นไม้ใหญ่ ๆ หรือ ปิละหน

จัดเลี้ยงใหญ่ในทุ่งนาและทำพิธีหน้าศาลเจ้าในทุ่งหน้านั้นหรือการสะเดาะเคราะห์หรือการเล่นมะโยง และอื่น ๆ

อภิปรายผลการศึกษา

พลวัตความเข้าใจและการตีความศาสนาอิสลามและวัฒนธรรมของสังคมมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงกับสภาพปัจจุบัน มีผลสรุปตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตามกรอบวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาวัฒนธรรมในสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เน้นศึกษาพัฒนาการและปัจจัยการเปลี่ยนแปลง รวมถึงศึกษาสภาพ ณ ปัจจุบัน กล่าวคือ พัฒนาการขององค์ความรู้ของศาสนาอิสลามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีพลวัตที่ต่อเนื่องตั้งแต่ยุคเริ่มแรกของการเข้ามาของอิสลามในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ในยุคที่ยังคงเป็นรัฐปัตตานี มาจนถึงปัจจุบันที่ถูกผนวกเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย การเปลี่ยนที่เกิดขึ้นในองค์ความรู้ศาสนาซึ่งต่อเนื่องไปจนถึงหลักการศรัทธาและการปฏิบัติศาสนกิจ

การเข้ามาของอิสลามในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมถึงจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้ดำเนินไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป และการเผยแผ่อิสลามโดยส่วนใหญ่ได้ใช้แนวทางสันติวิธี กระบวนการเข้ารับศาสนาอิสลามเน้นการเข้าถึงผู้นำ กษัตริย์ และผู้ปกครองแคว้น ขณะเดียวกันก็มีการเคลื่อนไหวกิจกรรมการเผยแผ่ในระดับสามัญชนด้วย เมื่อชนชั้นผู้ปกครอง หรือชนชั้นน่าน้อมรับศาสนาอิสลามแล้วผู้คนในระดับสามัญชนจะน้อมรับศาสนาอิสลามเพิ่มมากขึ้น

องค์ความรู้ด้านหลักศรัทธาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น โดยได้ยอมรับเอาแนวทางของอะชาอีเราะห์ (A'sha'irah) การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านหลักศรัทธาได้ถ่ายทอดผ่านผู้รู้จากจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีชื่อเสียงทั้งในนครมักกะฮ์ อันเป็นเป็นจุดศูนย์รวมการศึกษาของชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในอดีต และมีชื่อเสียงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในนาม “ปาตานี” (รัฐปัตตานี

ในอดีตค.ศ.1457-1786) ชื่อเสียงของปวงปราชญ์จากปาตานีถูกถ่ายทอดผ่านตำราศาสนาที่เรียกว่า “กิตาบบญาวี/Kitab Jawi” และสถาบันการศึกษาแนวปอเนาะ (Katih, 2004)

ตำราหลักศรัทธาที่ได้รับความนิยมอย่างมากก็คือ ตำราที่ใช้สอนเกี่ยวกับคุณลักษณะเฉพาะของพระเจ้า 20 ประการ (Sifat Dua Puloh) พร้อมอธิบาย ทั้งการอธิบายโดยตำราเองและผู้สอน ในแต่ละคุณลักษณะ และนำเสนอแหล่งอ้างอิงจากอัล-กุรอาน ทั้งนี้เพื่อเป็นการรู้จักพระเจ้าในเบื้องต้น องค์ความรู้หลักศรัทธาผ่านการนำเสนอคุณลักษณะ 20 ประการนี้ได้รับการถ่ายทอดมานานกว่า 2 ศตวรรษ จนกระทั่งมีการเปลี่ยนจากการเข้ามาของแนวคิดแนวซาลาฟีย์ (Salafiy) ในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา และขยายตัวมากขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1970 จนถึงปัจจุบัน

เนื่องจากองค์ความรู้ที่ได้รับของชาวจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นองค์ความรู้ที่ได้รับจากมักกะฮ์และมะดีนะห์เป็นหลัก การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ด้านองค์ความรู้ที่ได้รับจากมักกะฮ์และมะดีนะห์ ย่อมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่อื่น ๆ ด้วยเช่นกัน ซึ่งรวมถึงจังหวัดชายแดนภาคใต้ กล่าวคือ ประเทศซาอุดีอาระเบีย อันเป็นที่ตั้งของนครมักกะฮ์และมะดีนะห์ ได้รับการสถาปนาขึ้นมาในปี ค.ศ.1927 ภายใต้ราชวงศ์อับดุลอูต (ที่มาของชื่อประเทศ) ประเทศซาอุดีอาระเบียภายใต้ราชวงศ์อับดุลอูตยึดแนวทางแนวซาลาฟ/ซาลาฟีย์ ซึ่งเน้นที่มาของหลักฐานและการตีความด้านหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติที่มาจากอัล-กุรอานและวจนะของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ถ้าเป็นหลัก การขยายความที่นอกเหนือจากที่มาทั้งสองถือว่าไม่ถูกต้องและบิดเบือน (Bid'ah)

ในส่วนของกลุ่มแนวคิดญามาอะฮ์ตัจลีซ ส่วนใหญ่ในเรื่องหลักปฏิบัติจะสอดคล้องกับกลุ่มแนวคิดดั้งเดิม แต่แนวคิดญามาอะฮ์ฯ นอกจากจะเน้นในเรื่องของการปฏิบัติตามหลักการศาสนาที่เป็นข้อบังคับแล้ว ยังได้ให้ความสำคัญกับผลบุญที่จะ

ได้รับจากการปฏิบัติด้วย รวมถึงการปฏิบัติศาสนกิจเพิ่มเติมที่ได้รับบุญเพิ่มให้เป็นกิจวัตร (amal sunat) นอกจากนี้ยังเน้นการดำเนินตามรอยทางของนบีทั้งในเรื่องการทำอิบาตะฮ์ การประพุดิตน การแต่งกาย การวจา บุคลิก การไว้เครา และการปฏิบัติต่อเพื่อนมนุษย์ ทั้งนี้สะท้อนได้จากแบบอย่างที่มาลานา อิลยาส อัล-กะฮ์ตันลาวิ๊ ผู้ก่อตั้งแนวคิดญามอะฮ์ฯ ได้เคยปฏิบัติ

นอกจากนี้กลุ่มแนวคิดญามอะฮ์ฯ จะเน้นในเรื่องการละหมาดร่วมกัน ณ มัสยิดในหมู่บ้าน การขอพรและขอภัยโทษจากอัลลอฮ์ (อิชติฆาฟร์) การระลึกถึงอัลลอฮ์ (ซิกิร) การอ่านบทสรรเสริญบีมุหัมมัด (ศอลาวัต) การฟังบรรยายศาสนา ภายหลังการละหมาด (บายาน) การอ่านอัล-กุรอาน การเยี่ยมเยียนผู้คนในชุมชนเพื่อการทำละหมาดร่วมกัน และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำอิบาตะฮ์ในมัสยิด

ในเรื่องกิจกรรมทางโลก กลุ่มญามอะฮ์ฯ ไม่ได้ปฏิเสธ จะเห็นได้จากกิจกรรมทางธุรกิจที่ได้เข้ามาพร้อม ๆ กับการจัดตั้งศูนย์กลางของกลุ่มญามอะฮ์ฯ (มัสกัซ) แต่ธุรกิจส่วนใหญ่จะอยู่ในโครงสร้างแนวคิดกลุ่มญามอะฮ์ฯ และการปฏิบัติของกลุ่มญามอะฮ์ฯ เช่น การค้าขายเสื้อผ้า ผ้าเชอร์บัน หมวกกะปิเยาะห์ ลูกประคำ (สำหรับการซิกิร) ตำราศาสนา อัล-กุรอาน หมอน เบาะ น้ำหอม ไม้ธูป (sugi) การทำธุรกิจของกลุ่มญามอะฮ์ฯ ฯ จึงขึ้นอยู่กับพื้นที่ของพื้นที่ของกลุ่มญามอะฮ์ฯ ไม่ว่าเป็นในรูปแบบใดก็ตาม ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้ดำเนินธุรกิจในกลุ่มญามอะฮ์ฯ ต้องไม่ลืมแนวทางของกลุ่มญามอะฮ์ฯ ที่ต้องใจกว้าง มุ่งมั่นและตั้งใจเพื่อภารกิจเผยแผ่ศาสนาอิสลาม และการปฏิบัติศาสนกิจ รวมถึงการมีจิตอาสา (Ikram Muslimin)

ในประเด็นวัฒนธรรมมีความแตกต่างทั้ง 3 กลุ่มแนวคิด กลุ่มแนวคิดดั้งเดิมยังคงมีหลักความเชื่อและการปฏิบัติที่มีมาจากยุคก่อนศาสนาอิสลามจะเข้าถึงในภูมิภาคนี้ แต่มีความพยายามผสมผสานกันจนไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดว่าเป็นหลักการศาสนาหรือไม่ แม้ว่าในยุคคนบีมุหัมมัดไม่ได้มีการปฏิบัติก็ตาม เช่น การอ่านบทรำลึกถึงนบีมุหัมมัดในช่วงเดือนรอมฎอนหรืออ่าน บัรซันญี (barzanji) การ

เผ่าคนเสียชีวิตโดยการอ่านอัล-กุรอานมอบผลบุญ การจัดงานบุญ 7 วัน 40 วัน และ 100 วันให้กับผู้ล่วงลับ

ขณะที่มูลเหตุของการเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดต่าง ๆ ในกลุ่มแนวคิดทั้ง 3 แนวคิด สรุปลแล้วมีผลจากปัจจัยภายในและภายนอก กล่าวคือ เหตุปัจจัยภายในเกิดจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากแรงขับเคลื่อนทางการเมืองโดยเฉพาะการเมืองประชาธิปไตยในประเทศไทยที่เปิดโอกาสการรับนับถือศาสนาและความเชื่อ ครอบคลุมเท่าที่ไม่ขัดแย้งกับหลักการและความมั่นคงในประเทศ อิทธิพลของการเผยแพร่แนวคิดอิสลามกลุ่มต่าง ๆ ทำให้เกิดสำนึกในความตระหนักต่อชุมชนของตนเองและสำนึกต่อสังคม แนวโน้มการตอบรับนักการเมืองที่มาจากมุสลิมมีมากขึ้น จากที่แต่ก่อนนั้นไม่มีอย่างใดที่คิดว่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือทุกพื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การตื่นตัวในอิสลามที่เริ่มมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 2510 ยังไม่ได้เกิดอย่างทั่วถึง (อนุสรณ์ อุณโณ, 2554) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมจะเปลี่ยนแปลงหรือไม่ แต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน บ้างก็เปลี่ยนแปลงมาก บ้างก็ไม่เปลี่ยนแปลง บ้างก็มีการผสมผสานกัน (Talat Makhmood, 2017)

การใช้สื่อทันสมัยที่สามารถตอบโจทย์ชนรุ่นใหม่เป็นอีกหนึ่งเหตุผลของการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ สามารถกระทำได้อย่างรวดเร็วและทั่วถึง รวมถึงการเกิดปฏิสัมพันธ์กับศาสนิกอื่น ๆ ภายในประเทศทำให้มีเท่าที่ที่สามารถอยู่ร่วมกันได้ จากอดีตที่ไม่เคยได้ปฏิสัมพันธ์มาก จึงไม่ค่อยมีทางออกที่ชัดเจนนัก เมื่อเป้าหมายการทำงานที่ชัดเจนในองค์กรที่มีคนทำงานจากหลากหลาย

ปัจจัยภายนอกเกิดจากการไหลเข้ามาของแนวคิดและความเชื่อผ่านการศึกษาในต่างประเทศ กรณีของแนวคิดชาลาฟีย์ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สำเร็จจากมหาวิทยาลัยมะดีนะห์ และมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในประเทศซาอุดีอาระเบีย รวมถึงบางส่วนที่สำเร็จจากประเทศอินเดีย ส่วนแนวคิดญามาอะฮ์ดับลียัฮ์ได้รับอิทธิพลจาก

แนวคิดนี้จากอินเดียผ่านชาวอินเดียที่เดินทางมาเผยแผ่แนวคิดในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ปัจจัยภายนอกยังเกิดจากการสนับสนุนทางการเงินให้กับกลุ่มแนวคิดต่าง ๆ โดยเฉพาะในสายชาลาฟีย์ ในรูปของการสนับสนุนการสร้างศาสนสถานและสถานศึกษา หรือ ทุนการศึกษาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงตำราเรียนต่าง ๆ มีการแปลเอกสารเป็นภาษาไทยและภาษามลายูที่สามารถสื่อสารกับคนในพื้นที่

ในด้านอิทธิทางวัฒนธรรมเริ่มหดหายลงไป เนื่องจากการไหลเข้ามาของแนวคิดและความเชื่อผ่านการศึกษาในต่างประเทศ กรณีของแนวคิดชาลาฟีย์ ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สำเร็จมาจากมหาวิทยาลัยมะดีนะห์ และมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในประเทศซาอุดีอาระเบีย รวมถึงบางส่วนที่สำเร็จจากประเทศอินเดีย ส่วนแนวคิดญามาอะฮ์ดบลิซได้รับอิทธิพลจากแนวคิดนี้จากอินเดียผ่านชาวอินเดียที่เดินทางมาเผยแผ่แนวคิดในย่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

กระแสโลกาภิวัตน์ ความไร้พรมของการเชื่อมต่อกัน เป็นหนึ่งในปัจจัยที่เป็นพลวัตที่ทำให้สังคมมุสลิมในชายแดนใต้เปลี่ยนแปลงจากเดิม การเปลี่ยนแปลงส่งผลต่อวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนในพื้นที่แห่งนี้ อย่างเช่นการแต่งกาย วัฒนธรรมการกิน วัฒนธรรมการทำงาน และวัฒนธรรมการสื่อสาร การที่โลกาภิวัตน์นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนี้เรียกว่า “globalization of culture” หรือ การปรับตัวอย่างรวดเร็วของชาติในระบบของโลกด้วยการพัฒนาตามยุคสมัย ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการคมนาคมและความเจริญทางธุรกิจ รวมถึงบทบาทของสื่อต่าง ๆ (Raikhana et al., 2014)

ปัจจัยต่อมาก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับโลกาภิวัตน์เช่นกัน คือศักยภาพในของคนในพื้นที่สามจังหวัดในการที่ไปท่องเที่ยวและการค้า กับต่างประเทศมีมากขึ้น ส่วนมากแล้วจะเป็นประเทศมุสลิม ทำให้เกิดการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมมากขึ้น เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นกับสังคมมุสลิมอื่น ๆ ทั่วโลก เช่น กรณีของประเทศทาน

ชาเนียที่รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมกีฬาจากเยอรมันในช่วงอาณานิคม (Ndee, 2010) ยิ่งปัจจุบันที่โลกาภิวัตน์ที่ใช้สื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ ยังสามารถเข้าถึงคนได้มากกว่าเดิม และในวงกว้างกว่า

ปัจจัยภายนอกต่อมาคือ การได้รับอิทธิพลจากปัญญาชนในพื้นที่ภาคใต้ที่ออกไปศึกษายังต่างประเทศ คนเหล่านี้เวลากลับมาสู่ภูมิภาคได้นำความรู้ที่ได้เล่าเรียนมาเผยแพร่ให้กับคนในพื้นที่โดยส่วนใหญ่จะเป็นครูสอนศาสนา คนเหล่านี้ไม่เพียงแต่นำความรู้อย่างเดียวยังได้นำวิถีชีวิตในรูปแบบใหม่ ทำเป็นแบบอย่างให้กับประชาชนในพื้นที่ได้เห็น ครอบคลุมการเลือกใส่เสื้อผ้าในการแต่งกายและรูปแบบการดำเนินชีวิต คำสอนนั้นในบางครั้งขัดกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่อย่างเช่นการทำขวัญหมากในช่วงพาทรงงานแต่งงาน หรือ เลี้ยงข้าวเหนียวสามสี เหลือง แดง ขาว เพื่อทำขวัญหรือจัดเลี้ยงบนสุสานหรือการบูชาต้นไม้ใหญ่ๆ หรือปละหนจัดเลี้ยงใหญ่ในทุ่งนาและทำพิธีหน้าศาลเจ้าในทุ่งหน้านั้นหรือการสะเดาะเคราะห์หรือการเล่นมะโยง และอื่น ๆ

สรุปผลการวิจัย

สังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากหลาย ๆ ปัจจัย เช่น ปาตานีในยุคสมัยก่อนนั้นเคยเป็นเมืองท่าทำการค้าขายกับพ่อค้าระหว่างประเทศ การเข้ามาอิสลามก็เป็นส่วนหนึ่งทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม อันเนื่องจากก่อนรับอิสลามมีการนับถือศาสนาฮินดู-พราหมณ์ ถึงแม้มีการรับอิสลามแต่ก็ยังหลงเหลือวัฒนธรรมอดีตก่อนอิสลามจนกระทั่งถึงปัจจุบัน และสุดท้ายกระแสโลกาภิวัตน์และคนในพื้นที่ที่ศึกษาที่ต่างแดน ก็เป็นส่วนหนึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต รวมทั้งแนวคิดความเชื่อต่าง ๆ จากที่กล่าวมาข้างต้นส่งผลต่อมุสลิมในพื้นที่มีหลากหลายแนวคิดและมีความแตกต่างในแต่ละกลุ่มแนวคิดมีความยากง่ายในการปฏิสัมพันธ์กับคนนอกที่แตกต่างกัน ดังนั้นการเข้าหาหรือทำงานร่วมกับกลุ่มที่มีความต่างเหล่านี้ ต้องศึกษารายละเอียดให้ดีเพื่อ

ความราบรื่นในการร่วมงาน บางกลุ่มยึดการประเพณีด้านวัฒนธรรมและกฎข้อบังคับทางศาสนาด้วยความเคร่งครัด ดังนั้นการทำงานในพื้นที่หรือมาตรการการบังคับใช้ต่าง ๆ ควรต้องเข้าใจอย่างถ่องแท้ และการวางตัวที่เป็นกลางเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในอนาคตข้างหน้า นำมาซึ่งการประสานการทำงานที่มีประสิทธิภาพและไม่สร้างเงื่อนไขความขัดแย้งและสามารถแก้ปัญหาตรงจุด

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์

1.1 สามารถเป็นแนวทางในการปรับตัวในการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต่อกลุ่มแนวคิดต่าง ๆ ที่แตกต่างกันออกไปในพื้นที่ชายแดนใต้

1.2 รัฐและหน่วยงานที่เข้าไปทำงานกับภาคประชาชนควรทำความเข้าใจความแตกต่างภายในของสังคมมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อประโยชน์ในการใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจนโยบายที่สอดคล้องกับหลักการ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เนื่องจากบางประเด็นทางศาสนาเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและมีผลต่อการมีส่วนร่วมกับภาครัฐระยะยาว และอาจกระทบต่อการทำงานในอนาคต อย่างเช่น กรณีของกิจกรรมทางวัฒนธรรมบางอย่างที่ไม่เหมาะสมกับโอกาสและบุคคล วัฒนธรรมดังกล่าว เช่น การร้องดิเก้หรือ ดิเก้ฮูลู หนึ่งตะลุง การฟ้อนรำต่าง ๆ อาจจะไม่เหมาะที่จะนำมาแสดงต่อหน้าผู้รู้ทางศาสนาโดยเฉพาะในสายศึกษาปอเนาะ

1.3 รัฐควรวางตัวเป็นกลางระหว่างกลุ่มแนวคิดที่มีความแตกต่างทั้ง 3 คิด ทั้งนี้เมื่อภาครัฐเข้าใจดีแล้วว่าในแต่ละแนวคิดที่มีความแตกต่างมีรายละเอียดอะไรบ้าง ก็ไม่ควรวางหน้าหนักการให้การสนับสนุนไปให้กับกลุ่มใดเป็นการเฉพาะจนมากเกินไป จนอาจเกิดความยากลำบากในการดำเนินงาน หรือ รัฐอาจใช้วิธีการ

ทำงานร่วมกันหลายฝ่ายเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพและประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มแนวคิดต่าง ๆ ได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำการศึกษาค้างต่อไป

2.1 ควรมีการจัดทำวิจัยหลักการพหุวัฒนธรรมในอิสลามและศาสนาอื่น ๆ เพื่อการปรับใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อสนับสนุนแนวคิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

2.2 ควรมีการจัดทำวิจัยประเด็นสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่อื่นและการปรับใช้ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้และพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง

- Bualuang, A. (2012). *Má-laa-yoo · wát-tá-ná-tam rāak ngāo · nai · mí-dti wát-tá-ná-tam · bprà-wàt sàat láe pâap à-naa-kót · keun sòo sǎn-dti jang-wàt chaai daen pâak dtāi* [Cultural roots in the dimension of culture, history and future vision restore peace to the southern border provinces]. Ministry of Culture.
- Chitniratna, N. (2015). Socio-Cultural Change Through Diversity of Life History and Experience of Congested Community Leaders. *Journal of Parichart, Thaksin University*, 26(1), 30-73. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/parichartjournal/article/view/42942>
- Euamornvanich, P. (2017). Communication through Multi-Cultural Dimensions of Geert Hofstede. *Academic Journal of Humanities and Social Sciences, Burapha University*, 25(47), 223-229. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husojournal/article/view/76727>

- Jensantikul, N. (2020). THREE SOUTHERN BORDER PROVINCES INSTITUTIONALIZATION AND ACTION UNDER STRUCTURAL FUNCTIONALISM THEORY. *Suthiparithat*, 27(84), 77–90. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/DPUStuthiparithatJournal/article/view/245033>
- Jittiyaphan, P. (2007). *The Influence of Globalization Stream on Deviation Behavior of Thai Muslim Youth from Islamic Creed in Muang District Yala Province* [Master's thesis]. Faculty of Islamic Science, Prince of Songkla University. <http://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2010/6222>
- Kaewmoragot, P. (2017). *Political Participation Culture of Youths in Multicultural Society: A Case Study of Thepha District Songkhla Province* [Unpublished master's thesis]. National Institute of Development Administration.
- Katih, I. (2004). *Asha'irah: History, Ideas and Influences upon Muslim's Faith in Southern Border Provinces of Thailand* [Master's thesis]. Faculty of Islamic Science, Prince of Songkla University. <http://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2010/6242>
- Makhmood, T. (2017). *A Contrast between Islamic Culture and cultural Islam*. ResearchGate, DOI: 10.13140/RG.2.2.16580.83843.
- Narongraksakhet, I. & Hayimasae, N. (2010). *Trit-sà-dee mài sà-tāa-ban gaan sèuk-sāa mūt-sà-lim jang-wàt chaai daen pāak dtāi* [New Theory of Muslim Educational Institutions in Southern Border Provinces]. Research and Academic Selatan
- Ndee, H.S. (2010). Islam and Islamic Culture: Earliest Foreign Influences on Physical Activity in Pre-Colonial East Africa. *The*

International Journal of the History of Sport, 27(5), 798–819.

<https://doi.org/10.1080/09523361003625857>

- Rattanamanee, P., Lohachinda, N., Hayeehama, N., Punyaburana, O., & Saengnil, J. (2007). *Raai ngaan gaan wi-jai · wát-tá-ná-tam nai sām jang-wát chaai daen pāk dtāi · bpàt-dtaa-nee · yá-laa láe ná-raa-tí-wáat* [Cultural Research Report in the 3 Southern Border Provinces of Pattani, Yala and Narathiwat]. Princess Gulyani Vadhana Institute of Cultural Studies, Prince of Songkla University.
- Raikhan, S., Moldakhmet, M., Ryskeldy, M., & Alua, M. (2014). The interaction of globalization and culture in the modern world. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 122, 8–12.
- Sirikase, B. (2020) A Study of Constructive Organizational Culture and Learning Organization in Mahamakut Buddhist University, Srilanchang Campus. *Journal of the Association of Researchers*, 22(2), 65-80. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jar/article/view/242914>
- Sinaga, A. I. (2016). Islamic Culture and Culture of Islam (As a Reflection in Rediscovering of Standard Absorption of Culture in Islamic Teaching). *IOSR Journal of Humanities and Social Science (IOSR-JHSS)*, 21(5), 90-95.
- Thepchai, K. (2012). *Mí-dti wát-tá-ná-tam · bprà-wát sàat láe páap à-naa-kót · keun sòo sǎn-dti jang-wát chaai daen pāk dtāi* [Cultural Dimensions, History and Future Outlook return to peace in the southern border provinces]. Ministry of Culture.

Tuwaesidek, W. (2021). Patani History through the View of Long-term History: From 7 Huamuangs to the Anglo-Siamese Treaty of 1909 (1808-1909). *Journal of Social Sciences, Naresuan University*. 17(1). 187-214. <https://doi.org/10.14456/jssnu.2021.7>

Unno, A. (2011). *Nabi Ta Ma-kae Pinae* [Muhammad does not eat Betel Nits]: Malay Muslims in Thailand's Southern Border Province. Ministry of Culture.